

Llengua Occitana

Elements básics

Generalitat
de Catalunya

Sumari

Introducció	3
Presentació	4
I. L'Occità: com s'escriu i com es pronuncia	6
II. Formes gramaticals bàsiques	8
1. L'article definit	8
2. L'article indefinit	8
3. L'article partitiu	8
4. La formació del femení	9
5. La formació del plural	9
7. Els pronoms personals àtons	9
8. Els demostratius	10
9. Els possessius	10
10. Indefinits i quantitius	11
11. Numerals	12
12. Interrogatius	12
13. Relatius	12
14. Morfologia verbal	13
15. Adverbis	16
16. Preposicions	19
17. Conjuncions	19

© Generalitat de Catalunya
Departament de la Vicepresidència
Secretaria de Política Lingüística

© DEL TEXT: Aitor Carrera
DISSENY: Azcunce | Ventura
IMPRESSIÓ:
DIPÒSIT LEGAL:

Introducció

El contingut d'aquesta minigramàtica de l'occità que teniu a les mans, elaborada pel doctor Aitor Carrera, va ser aprovat pel Grop de Lingüística Occitana (GLO), de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, en la trobada de Vielha del dia 7 de febrer de 2009. El GLO és format per Dario Anghilante, Claudi Balaguer, Felip Carbona, Aitor Carrera, Jean Claude Forêt, Jèp de Montoya, Rosella Pellerino, Patrici Pojada, Maurici Romieu, Patric Sauzet, Miquèu Segalàs, Domergue Sumien, Jacme Taupiac, Alan Viaut, Manel Zabala, i també per Joan Claudi Rixte. Els noms dels seus components són garantia de qualitat.

El GLO elabora les seves propostes amb el màxim rigor científic, amb un criteri d'unitat de la llengua occitana en la perspectiva d'adaptació als seus grans dialectes i amb un respecte profund a la varietat aranesa.

El GLO, que assessora a la Secretaria de Política Lingüística, no és, ni pretén ser, l'autoritat reguladora del territori lingüístic occità. Les estructures més democràtiques del mateix territori hauran de generar aquest organisme regulador. El dia de l'existència d'aquesta autoritat les propostes del GLO s'hi adaptaran.

Amb la publicació d'aquest document fem un pas en l'orientació de la norma existent en el panorama lingüístic occità.

Aquells que vulguin aprendre l'occità segons la varietat aranesa hauran de seguir les orientacions de les *Normes Ortografiques der Aranés* i de l'Institut d'Estudis Aranesi, que des del 29 d'abril de 2008 té l'autoritat en aquesta varietat, amb el benentès que el que aprendran no entra en contradicció amb l'occità general que trobareu en aquest document. Els principis de l'Institut d'Estudis Aranesi i de les *Normes Ortografiques der Aranés* són compartits i complementats per la *Gramatica Occitana de Loís Alibèrt*, pel GLO i per aquesta minigramàtica.

Jusèp Loís Sans Socasau

PROGRAMA PER A LA CREACIÓ
DE L'OFICINA "OCCITAN EN CATALONHA"
Secretaria de Política Lingüística

Presentació

En les pàgines següents s'exposen breument algunes estructures bàsiques de la llengua occitana perquè els lectors catalans puguin aproximar-se d'una manera ràpida i telegramàtica a la llengua que es parla en el terç meridional de l'Estat francès, a la Vall d'Aran o en una quinzena de valls alpines que pertanyen administrativament a la regió italiana del Piemont, a més de la localitat calabresa de La Gàrdia (a la província de Cosenza) o del Principat de Mònaco, on l'occità conviu amb una varietat lligur. L'occità és oficial des de 1990 a l'Aran, i des de 2006 a tot el Principat de Catalunya, on és la segona llengua pròpia i territorial del país.

Les formes que s'exposen a continuació pertanyen a una mena d'occità *estàndard* que, d'entrada, ha de resultar comprensible –sense cap aprenentatge previ– a tots els que coneixen i usen la llengua d'oc, ja siguin provençals, llenguadocians, alvernesos, gascons (aranesos inclosos) o llemosins.

Aquestes formes són el producte d'una selecció d'elements que parteix d'uns criteris lingüístics que pretenen d'afavorir les formes més diasistemàtiques o esteses territorialment, les més tradicionals o amb un pes històric i literari més important, les més regulars, funcionals i autònomes o autòctones d'Occitània. Hi pot haver una coincidència més o menys important entre aquestes formes i –sobretot– les d'alguns

dialectes llenguadocians, situats en el centre del domini lingüístic, però cal remarcar que d'aquest fet no cal treure'n conclusions esbiaixades. Ni les formes que exposem a continuació han de substituir les dels diferents dialectes occitans, ni les modalitats locals o regionals occitanes són jeràrquicament inferiors a aquesta espècie d'occità *típic* (o *referencial* o *larg*, 'ample', o com en vulguem dir) que dibuixem en aquest treball.¹ Ben al contrari, aquesta mena d'*occità general*, descrit en les pàgines següents, és el principal aliat de les varietats locals, ja que s'emmarca en un procés de codificació i d'estandardització del conjunt de la llengua que ha de facilitar a tots els dialectes occitans i als seus respectius estàndards regionals –mitjançant l'aportació de recursos lingüístics que no existien a nivell local, per exemple– l'accés a àmbits d'ús que fins ara semblaven exclusius de les llengües estatals.

Ja hem dit que aquest treball vol ser una eina pràctica, útil per als que volen submergir-se ràpidament en la llengua occitana. Esperem que sigui també un altre petit gra d'arena que contribueixi, no tan sols al coneixement mutu entre catalans i occitans, sinó a la recuperació social de l'occità en la mesura que li faci guanyar nous parlants, molts dels quals potser s'hauran adonat que l'aprenentatge de la llengua d'oc, partint del català, pot ser molt més veloç i fàcil que el de qualsevol altra llengua. Fins i tot que el de qualsevol altra llengua romànica.

¹ Igualment, tot plegat no significa pas que no puguem fer alguna referència a certes varietats dialectals, i sobretot que no puguem parlar puntualment de l'aranès, el gascó que es parla a la Vall d'Aran, administrativament vinculada al Principat de Catalunya.

L'Occità: com s'escriu i com es pronuncia

Tot seguit hi ha alguns fets graficofonètics que separen la llengua occitana del català. Les realitzacions occitanes que indiquem, com tots els altres elements lingüístics que es comenten en aquest treball, corresponen a una mena d'occità estàndard que es basa en l'occità central, la qual cosa significa que certes realitzacions orals indicades a continuació potser no són sempre generals en tot el domini occità.² Les principals particularitats de la pronunciació de l'occità respecte al català giren al voltant de les vocals i d'alguns dígrafs.

- u, ú* Habitualment es pronuncia [y] ([i] amb els llavis arrodonits, com *u* en francès), tot i que no després d'una vocal amb la qual forma un diftong. Exemple: *tu*, [ˈty]; *caulet*, [kawˈlet] ('col').
- o, ó* Es pronuncia [u]. Exemple: *doç* ('dolç'), [ˈdus].
- ò* Es pronuncia sempre oberta (com en el català general *pont* o *cosa*). Exemple: *fôrça*.
- a, à* Es pronuncia [a], tret que la paraula acabi en *-a* o *-as*, o sigui un verb acabat en *-an*. Llavors es pronuncia com si fos *o*, més o menys oberta: *pera*, *peras*, *cantan* ('pera', 'peres', 'canten').³
- á* Es pronuncia com si fos *ò*. Exemples: *valiá*, [baˈljɔ].
- è* Es pronuncia sempre oberta (com el català *mei*). Exemple: *mèl*.
- e, é* Es pronuncia sempre tancada (com el català *cent*). Exemples: *cent*, *francés*.

² S'utilitza l'Alfabet Fonètic Internacional (AFI) per a les transcripcions fonètiques.

³ Quan calgui transcriure-ho fonèticament usarem [ɔ] i no pas [o], malgrat la variació en el grau d'obertura de la vocal.

lh, nh Són, respectivament, els equivalents occitans dels dígrafs catalans *ll* i *ny*. Exemples: *palha*, *Catalonha* ('palla', 'Catalunya'). En posició final i davant de *s*, es converteixen respectivament en [l] i [n]: *banh* és ['ban], *alh* és ['al], *banhs* ['bans] i *alhs* ['als].

ch Es pronuncia com el català *tx*. Exemples: *China* ('Xina').

sh Es pronuncia com (*i*)*x* en català oriental, tot i que és un dígraf poc habitual en occità general. Exemples: *Foish* ('Foix'), *Aush* (localitat de Gascunya, oficialment *Auch*).

g En algunes paraules, quan és final, es pronuncia com *ch*. Exemple: *puèg* ('puig').

j, g Igual que *g* seguit de *e* i *i*, la representació *j* correspon a un so fort, africacat (com *tj* o *tg* en mots com *viatjar* o *imatge*), en qualsevol posició. Exemples: *jove* ([dʒuβe]), *ajam* ([a'dʒan], 'hàgim').

m En posició final és [n] en occità general. Exemple: *fum*, ['fyn].

n En posició final és muda en moltes paraules (i continua muda en els seus respectius plurals) en occità general: *pan* ['pa], *pans* ['pas] ('pa', 'pans'); *vin* ['bi], *vins* ['bis] ('vi', 'vins'); *cançon* [kan'su], *cançons* [kan'sus] ('cançó', 'cançons'). Tot i això, no és muda en mots com *an* ('any' o 'han'), *ongan* ('enguany') o en la tercera persona del plural dels verbs (*cantan*, *cantavan*, *cantèron*, *cantaràn*, *cantarián*, *canten*, *cantèsson*).

qu En occità general és [k] davant de *a*. Exemple: *quand*, ['kan(t)] ('quan').

Remarquem encara que la llengua occitana, com algun dialecte català, té tendència a fer nombroses assimilacions consonàntiques. Ço és: a transformar una consonant quan és seguida per una altra, de la qual pren algun tret articulatori. Això vol dir, per exemple, que l'occità escriu *temps*, *caps* o *dissabte*, però pronuncia ['tens], ['kats] o [di'satte].

Formes gramaticals bàsiques

1. L'article definit

Les formes de l'article definit en occità general són les següents: *lo, la, los, las*. Exemples: *lo pichon, la pichona, los pichons, las pichonas* ('el petit, la petita, els petits, les petites').

Les formes *lo* i *la* s'apostrofen davant de vocal: *l'amic, l'amiga*. També com en català, els articles definits es contracten amb algunes preposicions: *al, als, del, dels, pel, pels*. Remarquem la contracció amb les preposicions *sus* ('sobre') i *jos* ('sota'): *sul, suls, jol, jols*.

Dialectalment hi ha d'altres formes d'article definit. Les formes masculines *le* i *les*, per exemple, apareixen al sud del Llenguadoc i una part de Gascunya propera a Tolosa. A Provença apareix una forma invariable de plural, *lei* o *leis* (*lei pichons* però *leis òmes*, davant de vocal). L'aranès, per la seua banda, té els articles *eth* i *era* (en comptes de *lo* i *la*). Aquestes formes, dites *article pirinenc*, són típiques de la muntanya gascona.

2. L'article indefinit

Les formes del singular de l'article definit són gràficament idèntiques en català i en occità general: *un* i *una*. En plural, l'occità usa habitualment la preposició *de* (que s'apostrofa davant de vocal) en la major part dels contextos en què el català usa *uns* i *unes*. Exemples: *un òme, una femna, d'òmes, de femnas* ('un home, una dona, uns homes, unes dones').

3. L'article partitiu

L'occità general introdueix amb *de* els complements directes que poden ser pronominalitzables pel pronom *en*. En aquest cas, diem que la preposició *de* és un *article partitiu*.

Vòli de pan (ne vòli)

'Vull pa (en vull)'

4. La formació del femení

Com en català, l'occità afegeix normalment *-a* a les formes masculines per obtenir les formes femenines. També com en català, la darrera consonant pot ser modificada: *amic* → *amiga*, *cantat* → *cantada*, *viu* → *viva*, *europèu* → *europèa*, *blau* → *blava*, *can* → *canha* ('gos, gossa'). En alguns casos, el femení també pot prendre un sufix que no apareixia en el masculí (*mètge* → *metgessa*), o alterar d'una manera important la seqüència final del masculí (*trobador* → *trobairitz*).

Remarquem que en occità general són variables moltes de les formes que en català normatiu són invariables (*normal* → *normala*, *intelligent* → *intelligent*). Tanmateix, en occità també hi ha algunes formes invariables: *jove*, *mendre*, *màger*, *pièger*, *qualque* ('jove', 'menor', 'major', 'pitjor', 'algun, -a'). En algunes modalitats dialectals, i per tant en alguns estàndards regionals, hi pot haver variacions. L'aranès, per exemple, diu *normau* en masculí i en femení, *joen* i *joena* (per *jove*), *quauque* i *quauqua* (per *qualque*). D'altra banda, alguns mots a vegades no tenen el mateix gènere en català i en occità. *Sang* i *lach* ('sang' i 'llet'), per exemple, són generalment masculins.⁴

5. La formació del plural

L'occità usa *-s* per formar el plural de la major part dels mots: *l'amic* → *los amics*, *l'ostal* → *los ostals*. En les paraules acabades en *-s*, *-ç*, *-z*, *-tz*, *-sh*, *-ch*, *-g* (pronunciat com si fos *tx*), *-sp*, *-st*, *-sc*, *-x* i fins i tot *-f*, l'occità afegeix *-es* al mot en singular: *peis* → *peisses*, *mes* → *meses*, *prètz* → *prèses*, *puèg* → *puèges*, *fax* → *faxes*. En alguns d'aquests casos, l'aranès té *-i* (*peishi*), i el català *-os* (*peixos*).

En el plural dels mots acabats en *-a* l'occità té sobretot *-as* i no pas *-es*: *femna* → *femnas* ('dona', 'dones'), *trufa* → *trufas* ('patata', 'patates'). Hi ha algunes varietats dialectals occitanes, però, que funcionen com el català. Per exemple, l'aranès: *hemna* → *hemnes*, *truha* o *trufa* → *truhes* o *trufes*.

6. Pronoms personals tòpics

En occità general els pronoms personals tòpics són els següents: *ieu*, *tu*, *el*, *ela*; *nosautres*, *nosautras* ('nosaltres', respectivament masculí i femení); *vosautres*, *vosautras*, *eles*, *elas* ('ells, elles'). Algunes d'aquestes formes canvien en alguns dialectes. La forma *ieu* s'utilitza també després de preposició: *per ieu*, *amb ieu* ('per mi', 'amb mi').

7. Els pronoms personals àtons

Exemples dels pronoms personals àtons usats amb un verb reflexiu (*se lavar*, 'rentar-se'): *me lavi*, *te lavas*, *se lava*, *nos lavam*, *vos lavatz*, *se lavan*.

En comptes del pronom àton *el*, l'occità acostuma d'utilitzar *lo* com a pronom de tercera persona: *lo vesí* ('el veig'). En el plural, usa *los* i *las*: *los vesí*, *las vesí* ('els veig', 'les veig'). La forma *li* es repeteix en occità (tot i que és substituïda incorrectament per *i* en alguns dialectes), i fins i tot té un plural específic: *li crompi un present* ('li compro un regal'), *lor crompi un present* ('els compro un regal').

El pronom català *ho* és *o* en occità general, *hi* és *i*, i *en* és sovint *ne*. Les combinacions pronominals occitanes no són sempre iguals a les catalanes: *me la pòrtas* o *la me pòrtas* ('me la portes'), *lo li crompi* o *li lo crompi* ('l'hi compro' o, en alguns dialectes, 'li'l compro').

⁴ Tot i que *lait*, sinònim territorial de *lach*, és habitualment femení.

8. Els demostratius

El sistema dels demostratius occitans té alguns episodis complexos, però pot ser simplificat de la manera següent. L'occità estàndard actual usa *aqueste* i *aquel* com a formes més o menys equivalents de *aquest* i *aquell*, i *aquí* i *alai* / *ailà* com a formes properes a *aquí* i *allà* / *allí*. En comptes de *això* i *allò*, l'occità actual tendeix a dir únicament *aquò*. La forma *çò* és un equivalent de *el* usat com a article neutre.

<i>Qu'es aquò?</i>	'Què és això / allò?'
<i>Aquesta cadiera es mieuna</i>	'Aquesta cadira és meua'
<i>Çò que fas</i>	'El que fas'

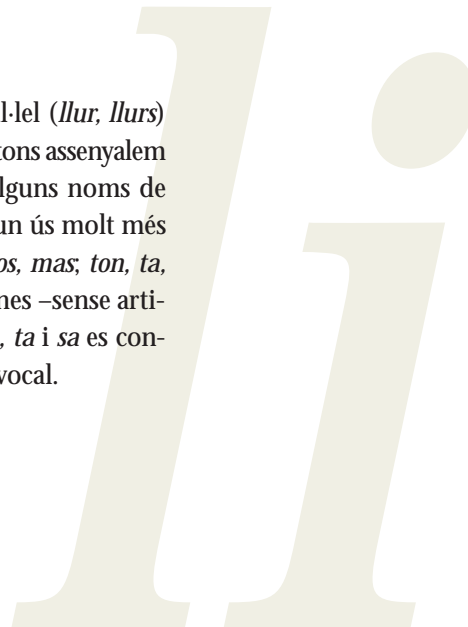
9. Els possessius

Els possessius tòncics en occità (usats generalment amb article) són els següents:

<i>mieu, miá, mieus, miás</i>	'meu, meua, meus, meues'
<i>tieu, tiá, tieus, tiás</i>	'teu, teua, teus, teues'
<i>sieu, siá, sieus, siás</i>	'seu, seua, seus, seues'
<i>nòstre, nòstra, nòstres, nòstras</i>	'nostre, nostra, nostres'
<i>vòstre, vòstra, vòstres, vòstras</i>	'vostre, vostra, vostres'
<i>lor, lors</i>	'seu / seua, seus / seues' (més d'un posseïdor)

Remarquem l'ús de *lor* i *lors*, que en català només té un paral·lel (*llur, llurs*) en els dialectes de la Catalunya del Nord. Pel que fa als possessius àtons assenyalem que mentre la major part del català només els utilitza per a alguns noms de parentiu (*mon pare, ma mare*, per exemple), l'occità en pot fer un ús molt més ampli, fins i tot general. Les formes occitanes són *mon, ma, mos, mas, ton, ta, tos, tas*; i *son, sa, sos, sas*. Es poden usar també com a formes àtones –sense article– *nòstre, vòstre, lor* i les seues respectives formes flexives. *Ma, ta* i *sa* es converteixen en *mon, ton* i *son* davant d'un mot començat per una vocal.

<i>ton país o lo tieu país</i>	'el teu país'
<i>mon amiga</i>	'la meua amiga / xicota'

10. Indefinits i quantitatus

A continuació s'exposen alguns indefinits i quantitatus occitans, amb la seua traducció en català. Assenyalem que alguns quantitatus són formalment idèntics a alguns adverbis de quantitat:

<i>ambedós, ambedoas</i>	'ambdós, ambdues'
<i>autre, outra, autres, outras</i>	'altre, altra, altres'
<i>brica o ges</i>	'gens'
<i>cada</i>	'cada'
<i>cadun</i>	'cada u', 'cadascú'
<i>cap</i>	'cap'
<i>certan, certana, certans, certanas</i>	'cert, certa, certs, certes'
<i>degun</i>	'ningú'; compareu la forma amb el català dialectal <i>dingú</i>
<i>divèrses, divèrsas</i>	'diversos, diverses'
<i>fôrça</i>	'molt, molta, molts, moltes'
<i>gaire</i>	'gaire'
<i>mai o pus</i>	'més'
<i>mai d'un, mai d'una o mantun, mantuna</i>	'diversos, diverses'
<i>mens</i>	'menys'
<i>meteïs, meteïssa, meteïsses, meteïssas</i>	'mateix, mateixa, mateixos, mateixes'
<i>òm</i>	'hom', o més habitualment 'se': <i>òm ditz que...</i> , 'es diu que...'
<i>pauc, pauca, pauques, paucas</i>	'poc, poca, pocs, poques'
<i>plan</i>	'molt, molta, molts, moltes': <i>plan (de) causas</i> , 'moltes coses'
<i>pro</i>	'prou', i també 'bastant, bastant'
<i>qualque, qualques</i>	'algun / alguna, alguns / algunes'; són adjectius
<i>qualqu'un, qualqu'una, qualques unes, qualques unas</i>	'algun, alguna, alguns, algunes'; són pronoms
<i>quant, quanta, quantes, quantas</i>	'quant, quanta, quants, quantes' (pronunciats amb la seqüència inicial [ka])
<i>quicòm</i>	'alguna cosa, quelcom'
<i>res</i>	'res'
<i>tal, tala, tales, talas</i>	'tal, tals'
<i>tant, tanta, tantes, tantas</i>	'tant, tanta, tants, tantes'
<i>tot, tota, totes, totas</i>	'tot, tota, tots, totes' ⁵
<i>tròp</i>	'massa'
<i>un, una, unes, unas</i>	'un, una, uns, unes'; <i>d'unès, d'unas</i> pot ser traduït com a 'alguns, algunes'

Quan són sintàcticament adjectius, alguns quantitatus (com *brica, cap, gaire, ges, mai o pus, mens, plan, pro, tròp*) van acompanyats regularment o –almenys– molt sovint de la preposició *de* per introduir el nucli del sintagma: *cap de resposta, tròp de causas* ('cap resposta', 'massa coses'). Les fórmules quantitatives catalanes *un munt de* o *una pila de* poden ser traduïdes en occità per, per exemple, *un fum de*. *Una mica* és sobretot *un pauc*.

⁵ *Totes* també pot usar-se com a sinònim del català *tothom*, malgrat que cal advertir que en occità també existeix *totòm* dialectalment.

11. Numerals

Alguns cardinals occitans:

0	<i>zèro</i>	15	<i>quinze</i>
1	<i>un, una</i>	16	<i>setze</i>
2	<i>dos, doas</i>	17	<i>dètz-e-sèt</i>
3	<i>tres</i>	18	<i>dètz-e-uèch</i>
4	<i>quatre</i>	19	<i>dètz-e-nòu</i>
5	<i>cinc</i>	20	<i>vint</i>
6	<i>sièis</i>	30	<i>trenta</i>
7	<i>sèt</i>	40	<i>quaranta</i>
8	<i>uèch (o uèit)</i>	50	<i>cinquanta</i>
9	<i>nòu</i>	60	<i>seissanta</i>
10	<i>dètz</i>	70	<i>setanta</i>
11	<i>onze</i>	80	<i>ochanta (o oitanta)</i>
12	<i>dotze</i>	90	<i>nonanta</i>
13	<i>tretze</i>	100	<i>cent</i>
14	<i>catòrze</i>	1000	<i>mila (o mil)</i>

1.000.000 *un milion*

1.000.000.000 *un miliard*

Remarquem que l'accent tònic de *doas* és sovint en la darrera vocal (com si fos **doás*) i que formes com *quatre* o *quaranta* es pronuncien amb una seqüència inicial [ka]-. Llevat d'aquests casos especials, l'occità no utilitza el guionet: *trenta dos, quaranta cinc, nòu cents...* Les centenes no tenen femení en occità: *tres cents personas*.

Els ordinals es formen, amb l'excepció de *primièr* i de *segond*, amb el sufix *-er*: *tresen, seten, centen...* El gascó, i per tant l'aranès, té *-au* en comptes d'aquest sufix: *tresau, setau, centau...*

12. Interrogatius

Els equivalents occitans dels interrogatius catalans *qui* i *quin* poden ser *qui* i *quin*. Tot i això, les formes occitanes *qual, quala, quales* i *qualas* poden ser equivalents dels interrogatius catalans *qui* i *quin*, *quina*, *quins*, *quines*. En occità aquest ús és considerat com a estàndard. Els altres interrogatius occitans són *que* o *qué* (sinònims del català *què*),⁶ *quant*, *quanta*, *quantas*, *quantas* (equivalents de les formes catalanes *quant*, *quanta*, *quants*, *quantas*)⁷ i els adverbis *coissí* ('com'), *quora* (pronunciat ['kurɔ], 'quan') i *ont* (sovint ['unte] en la llengua oral, 'on').

Qui es? 'Qui és?

Quin es? 'Quin és?'

Qual es? 'Qui és?' o bé 'quin és?'

13. Relatius

La norma occitana admet una construcció que no és admesa en català normatiu, tot i que és molt viva en català popular: l'ús de *que*, sumat a algun altre element que el duplica, en comptes de les construccions amb *qual* o *qué*. L'occità pot usar també la forma *dont* en lloc d'un relatiu introduït per *de*, i la fórmula *çò que* per fer referència a un antecedent oracional (en contextos que el català contemporani usa fórmules com *la qual cosa* o *cosa que*, posem per cas).

L'ostal ont demòri o l'ostal que i demòri
(‘La casa en què / en la qual / on visc’)

Lo país que ne parli o lo país dont parli
(‘El país de què / del qual et parlo’)

Lo Joan cantèt, çò que m'agradèt pas
(‘El Joan va cantar, la qual cosa no em va agradar’)

⁶ Es combina amb preposicions (*de qué, amb qué, etc.*), però atenció: cal distingir *perqué* (causal) i *per que* (final).

⁷ Remarquem que en occità les formes *quant*, *quanta*, *quantas* i *quantas* es poden usar soles o amb la preposició *de*, i que en aquest darrer cas no cal que hi hagi concordança amb el substantiu que introdueixen: *quantas (de) personas* o *quant de personas*.

14. Morfologia verbal

14.1. Models de la conjugació regular

Exposem els temps personals dels verbs model de la primera conjugació (1, *cantar*), de la segona conjugació (2) siguin incoatius (I, *finir*) o no (NI, *sentir*),⁸ i de la tercera conjugació (3, *batre*, amb participi *batut*):⁹ Present d'Indicatiu (PI), Imperfet d'Indicatiu (II), Perfet (PT), Futur (F), Condicional (C), Present de Subjuntiu (PS), Imperfet de Subjuntiu (IS), Imperatiu (IM).

- PI 1: *canti, cantas, canta, cantam, cantatz, cantan*
2 (I): *finissi, finisses, finís, finissèm, finissètz, finisson*
2 (NI): *sentí, sentes, sent, sentèm, sentètz, senton*
3: *batí, bates, bat, batèm, batètz, baton*
- II 1: *cantavi, cantavas, cantava, cantàvem, cantàvetz, cantavan*
2 (I): *finissíai, finissías, finissíai, finissíam, finissíatz, finissíaián*
2 (NI): *sentíai, sentías, sentíai, sentíam, sentíatz, sentíaián*
3: *batíai, batías, batíai, batíam, batíatz, batíaián*
- PT¹⁰ 1: *cantèri, cantères, cantèt, cantèrem, cantèretz, cantèron*
2 (I): *finiguèri, finiguères, finiguèt, finiguèrem, finiguèretz, finiguèron*
2 (NI): *sentiguèri, sentiguères, sentiguèt, sentiguèrem, sentiguèretz, sentiguèron*
3: *batèri, batères, batèt, batèrem, batètz, batèron*
- F 1: *cantarai, cantaràs, cantarà, cantarem, cantaretz, cantaràn*
2 (I): *finirai, finiràs, finirà, finirem, finiretz, finiràn*
2 (NI): *sentirai, sentiràs, sentirà, sentirem, sentiretz, sentiràn*
3: *batrai, batràs, batrà, batrem, batretz, batràn*
- C 1: *cantariái, cantariás, cantariái, cantariam, cantariatz, cantariáián*
2 (I): *finiriái, finiriás, finiriái, finiriam, finiriatz, finiriáián*
2 (NI): *sentiriái, sentiriás, sentiriái, sentiriam, sentiriatz, sentiriáián*
3: *batriái, batriás, batriái, batriam, batriatz, batriáián*
- PS 1: *cante, cantes, cante, cantem, cantetz, canten*
2 (I): *finisca, finiscas, finisca, finiscam, finiscatz, finiscan*
2 (NI): *senta, sentas, senta, sentam, sentatz, sentan*
3: *bata, batas, bata, batam, batatz, batan*
- IS 1: *cantèsse, cantèsses, cantèsse, cantèssèm, cantèssetz, cantèsson*
2 (I): *finiguèsse, finiguèsses, finiguèsse, finiguèssèm, finiguèssetz, finiguèsson*
2 (NI): *sentiguèsse, sentiguèsses, sentiguèsse, sentiguèssèm, sentiguèssetz, sentiguèsson*
3: *batèsse, batèsses, batèsse, batèssèm, batèssetz, batèsson*
- IM 1: *canta, cantem, cantatz*
2 (I): *finís, finiscam, finissètz*
2 (NI): *sent, sentam, sentètz*
3: *bat, batam, batètz*

⁸ Recordem que en occità pertanyen a la tercera conjugació els verbs que en català pertanyerien a la segona, i a la segona els que en català serien de la tercera.

⁹ Remarquem, encara que sigui de passada, que en occità la concordança del participi és obligatòria en molts casos en què en català és considerada com a facultativa o en què és simplement impossible perquè s'usa un altre verb auxiliar: *Joana es arribada* ("la Joana ha arribat"), *l'ai vista* ("l'he vista", sovint "l'he vist"). A banda dels pronoms de tercera persona, en occità l'acord també és possible si compareix el pronom *en*: *n'ai manjadas, de pomas*.

¹⁰ Té el valor de la perifràstica catalana amb *anar* + *infinitiu*. Aquesta mateixa construcció, en occità, té sentit de futur. El català *vas cantar* serà en occità *cantères*, doncs.

14.2. Els verbs auxiliars

Mentre que la major part del català utilitza només un únic auxiliar (*haver*) per formar els temps compostos, l'occità usa el verb *aver* amb alguns verbs, i *èsser* amb els altres: *ai crompat aquò* (“he comprat això”) però *soi partit* (“he marxat”). L'auxiliar del verb *èsser* no és *aver* (com passa en francès), sinó el mateix *èsser*: *soi estat* (“he estat”).

Remarquem que el verb *aver* és usat per indicar possessió, en contextos que el català utilitza *tenir* (*as lo libre*, “tens el libre”). El verb *èsser*, d'altra banda, correspon en alguns casos al verb català *estar* (*soi content*, “estic content”)

PI	<i>aver:</i>	<i>ai, as, a, avèm, avètz, an</i>
	<i>èsser:</i>	<i>soi, ès, es, sèm, sètz, son</i>
II:	<i>aver:</i>	<i>aviái, aviás, aviá, aviam, aviatz, avián</i>
	<i>èsser:</i>	<i>èri, èras, èra, èrem, èretz, èran</i>
PT:	<i>aver:</i>	<i>aguèri, aguères, aguèt, aguèrem, aguèretz, aguèron</i>
	<i>èsser:</i>	<i>foguèri, foguères, foguèt, foguèrem, foguèretz, foguèron</i>
F:	<i>aver:</i>	<i>aurai, auràs, aurà, aurem, auresz, auràn</i>
	<i>èsser:</i>	<i>serai, seràs, serà, serem, seretz, seràn</i>
C:	<i>aver:</i>	<i>auriái, auriás, auriá, auriam, auriatz, aurián</i>
	<i>èsser:</i>	<i>seriái, seriás, seriá, seriam, seriatz, serián</i>
PS:	<i>aver:</i>	<i>aja, ajas, aja, ajam, ajatz, ajan</i>
	<i>èsser:</i>	<i>siá, siás, siá, siam, siatz, sián</i>
IS:	<i>aver:</i>	<i>aguèsse, aguèsses, aguèsse, aguèssèm, aguèssetz, aguèsson</i>
	<i>èsser:</i>	<i>foguèsse, foguèsses, foguèsse, foguèssèm, foguèssetz, foguèsson</i>
IM:	<i>aver:</i>	<i>aja, ajam, ajatz</i>
	<i>èsser:</i>	<i>siá, siam, siatz</i>

14.3. Alguns verbs irregulars

Citem només algunes formes irregulars de deu verbs irregulars molt freqüents (que no representen pas totes les irregularitats de la morfologia verbal occitana). Entre parèntesis s'indica la persona a la qual pertany cada forma. Els verbs irregulars que exposem són *anar*, *caler*, *dire* ('dir'), *far* ('fer'), *poder*, *prene* ('prendre, agafar'), *saber*, *veire* ('veure'), *venir*, *voler*.¹¹

<i>Anar</i>	PI: <i>vau</i> (1), <i>vas</i> (2), <i>va</i> (3), <i>van</i> (6); IM: <i>vai</i> (2), <i>anem</i> (4), <i>anatz</i> (5).
<i>Caler</i>	Verb que només té la persona 3. PI: <i>cal</i> ; II: <i>caliá</i> ; PT: <i>calguèt</i> ; FT: <i>caldrà</i> (o <i>calrà</i>); C: <i>caldriá</i> (o <i>calriá</i>); PS: <i>calga</i> ; IS: <i>calguèsse</i> . Participi: <i>calgut</i> .
<i>Dire</i> (o <i>diser</i>)	PI: <i>disi</i> (1), <i>dises</i> (2), <i>ditz</i> (3), <i>disèm</i> (4), <i>disètz</i> (5), <i>dison</i> (6); II: <i>disiái</i> (1), <i>disiás</i> (2)...; PT: <i>diguèri</i> (1), <i>diguères</i> (2)...; F: <i>dirai</i> (1), <i>diràs</i> (2)...; C: <i>diriái</i> (1), <i>diriás</i> (2)...; PS: <i>diga</i> (1), <i>digas</i> (2)...; IS: <i>diguèsse</i> (1), <i>diguèsses</i> (2)...; IM: <i>diga</i> (2), <i>digam</i> (4), <i>digatz</i> (5). Participi: <i>dich</i> (o <i>dít</i>). Gerundi: <i>en disent</i> .
<i>Far</i> (o <i>faire</i>)	PI: <i>fau</i> (1), <i>fas</i> (2), <i>fa</i> (3), <i>fasèm</i> (4), <i>fasètz</i> (5), <i>fan</i> (6); II: <i>fasiái</i> (1), <i>fasiás</i> (2)...; PT: <i>faguèri</i> (1), <i>faguères</i> (2)...; PS: <i>faga</i> (1), <i>fagas</i> (2)...; IS: <i>faguèsse</i> (1), <i>faguèsses</i> (2)...; IM: <i>fai</i> (2), <i>fagam</i> (4), <i>fasètz</i> (5). Participi: <i>fach</i> (o <i>fait</i>). Gerundi: <i>en fasent</i> .
<i>Poder</i>	PI: <i>pòdi</i> (1), <i>pòdes</i> (o <i>pòs</i> , 2), <i>pòt</i> (3), <i>pòdon</i> (6); PT: <i>poguèri</i> (1), <i>poguères</i> (2)...; FT: <i>poirai</i> (1), <i>poiràs</i> (2)...; C: <i>poiriái</i> (1), <i>poiriás</i> (2)...; PS: <i>pòsca</i> (1), <i>pòscas</i> (2)...; IS: <i>poguèsse</i> (1), <i>poguèsses</i> (2)...; IM: <i>pòsca</i> (2), <i>poscam</i> (4), <i>poscatz</i> (5); Participi: <i>pogut</i> .
<i>Prene</i> (o <i>prendre</i>)	PT: <i>prenguèri</i> (1), <i>prenguères</i> (2)...; F: <i>prendrai</i> (1), <i>prendràs</i> (2)...; PS: <i>prenga</i> (1), <i>prengas</i> (2)...; IS: <i>prenguèsse</i> (1), <i>prenguèsses</i> (2)...; IM: <i>pren</i> (2), <i>prengam</i> (4), <i>prenètz</i> (5)... Participi: <i>pres</i> .
<i>Saber</i> (o <i>saupre</i>)	PI: <i>sabi</i> o <i>sai</i> (1), <i>sabes</i> o <i>sas</i> (2), <i>sap</i> (3); PT: <i>saupèri</i> o <i>sabèri</i> (1), <i>saupères</i> o <i>sabères</i> (2)...; FT: <i>sauprai</i> o <i>saurai</i> (1), <i>saupràs</i> o <i>sauràs</i> (2)...; C: <i>saupriái</i> o <i>sauriái</i> (1), <i>saupriás</i> o <i>sauriás</i> (2)...; PS: <i>sàpia</i> o <i>sacha</i> (1), <i>sàpias</i> o <i>sachas</i> (2)...; IS: <i>saupèsse</i> o <i>sabèsse</i> (1), <i>saupèsses</i> o <i>sabèsses</i> (2)...; IM: <i>sàpia</i> o <i>sacha</i> (2), <i>sapiam</i> o <i>sacham</i> (4); <i>sapiatz</i> o <i>sachatz</i> (5). Participi: <i>sauput</i> o <i>sabut</i> .
<i>Veire</i> (o <i>véser</i>)	PI: <i>vesi</i> (1), <i>veses</i> (2), <i>vei</i> (3), <i>vesèm</i> (4), <i>vesètz</i> (5), <i>veson</i> (6); II: <i>vesiái</i> (1), <i>vesiás</i> (2)...; PT: <i>vegèri</i> (1), <i>vegères</i> (2)...; FT: <i>veirai</i> (1), <i>veiràs</i> (2)...; C: <i>veiriái</i> (1), <i>veiriás</i> (2)...; PS: <i>veja</i> (1), <i>vejas</i> (2)...; IS: <i>vegèsse</i> (1), <i>vegèsses</i> (2)...; IM: <i>veja</i> (2), <i>vejam</i> (4), <i>vejatz</i> (5). Participi: <i>vist</i> . Gerundi: <i>en vesent</i> .
<i>Venir</i>	PT: <i>venguèri</i> (1), <i>venguères</i> (2), etc.; F: <i>vendrai</i> (1), <i>vendràs</i> (2)...; C: <i>vendriái</i> (1), <i>vendriás</i> (2)...; PS: <i>venga</i> (1), <i>vengas</i> (2), etc.; IS: <i>venguèsse</i> (1), <i>venguèsses</i> (2)...; IM: <i>vèni</i> (2), <i>vengam</i> (4) <i>venètz</i> (5). Participi: <i>vengut</i> .
<i>Voler</i>	PI: <i>vòli</i> (1), <i>vòles</i> o <i>vòs</i> (2), <i>vòl</i> (3), <i>vòlon</i> (6); PT: <i>volguèri</i> (1), <i>volguères</i> (2)...; FT: <i>voldrai</i> (o <i>volrai</i> , 1), <i>voldràs</i> (o <i>volràs</i> , 2)...; C: <i>voldriái</i> (o <i>volriái</i> , 1), <i>voldriás</i> (o <i>volriás</i> , 2)...; PS: <i>vòlga</i> (1), <i>vòlgas</i> (2)...; IS: <i>volguèsse</i> (1), <i>volguèsses</i> (2)...; IM: <i>vòlga</i> (2), <i>volgam</i> (4), <i>volgatz</i> (5). Participi: <i>volgut</i> .

¹¹ Si no s'indica el contrari, les altres formes són regulars (l'imperatiu és una excepció, ja que n'exposem sistemàticament les tres formes principals), i es formen amb l'arrel de l'infinitiu i les desinències de cada temps verbal de cada conjugació. La forma *anam*, per exemple, segueix el model de *cantam*, *anarai* el de *cantaraí*, i les formes *veni*, *venes*, *ven* són paral·leles a *sentí*, *sentes*, *sent*. Les formes regulars –o, si més no, aquelles que poden ser deduïdes dels models regulars–, només són exposades en situacions extraordinàries (per exemple, en cas que convisquin amb una forma que no ho és o en cas que hi hagi hagut algun so o alguna lletra que hagin estat suprimits, com en els futurs de verbs com *dire* o *veire*). L'ús dels punts suspensius serveix per indicar que les següents formes del paradigma segueixen el model de les que ja han estat exposades, amb les terminacions regulars unides a l'arrel irregular que ha aparegut prèviament. Els participis apareixen en forma masculina singular. També hi fan acte de presència els gerundis irregulars, que com la resta de gerundis són introduïts per *en*.

15. Adverbis

Tot seguit teniu alguns adverbis i locucions adverbials corrents en occità. L'inventari no és exhaustiu, però en la llista hi ha les formes més freqüents.

15.1. D'afirmació i negació

<i>òc</i>	‘sí’, pronunciat [‘ɔ]
<i>si</i>	‘sí’, emfàtic o resposta a preguntes negatives
<i>non</i>	‘no’, [nu]
<i>benlèu</i>	‘potser’, [be'lew]
<i>d'acòrd</i>	‘d'acord’
<i>segur, de segur, solide</i>	‘i tant!’
<i>tanben</i>	‘també’, pronunciat [ta'βe]
<i>tanpauc</i>	‘tampoc’, pronunciat [ta'paw]

En occità s'utilitza *pas* després del verb per construir frases negatives: *plòu pas*, ‘no plou’

15.2. De lloc

<i>al bòrd</i>	‘a la vora’
<i>al costat</i>	‘al costat’
<i>a l'entorn</i>	‘al voltant’
<i>amont</i>	‘amunt’, però també ‘(a) dalt’
<i>aval</i>	‘avall’, però també ‘(a) baix’
<i>ailamont</i>	‘allà dalt’
<i>ailabàs</i>	‘allà baix’
<i>davant</i>	‘davant’
<i>darrièr</i>	‘darrere’
<i>dedins</i>	‘dins’
<i>defòra</i>	‘fora’
<i>en naut</i>	‘(a) dalt’
<i>en bas</i>	‘(a) baix’
<i>endacòm</i>	‘en algun lloc’, ‘enjondre’
<i>endacòm mai</i>	‘en un altre lloc’
<i>endavant</i>	‘endavant’
<i>endarrièr, enrèire</i>	‘endarrere’
<i>en fàcia</i>	‘davant (per davant)’
<i>enluòc</i>	‘enlloc’
<i>enluòc mai</i>	‘enlloc més’, ‘en cap altre lloc’
<i>pertot</i>	‘arreu’, ‘pertot’, ‘a tot arreu’, ‘pertot arreu’
<i>luènh</i>	‘lluny’
<i>près (o prèp)</i>	‘a prop’
<i>ont</i>	‘on’, relatiu i interrogatiu

15.3. De temps

<i>abans</i>	‘abans’
<i>après (o aprèp)</i>	‘després’
<i>puèi</i>	‘en acabat’
<i>ara</i>	‘ara’
<i>a l’ora d’ara</i>	‘actualment’
<i>ara per ara, per ara</i>	‘ara per ara’, ‘per ara’
<i>alara (o alavetz)</i>	‘llavors’, ‘aleshores’
<i>adés</i>	‘adés’
<i>totescàs</i>	‘fa poc’
<i>totara</i>	‘de seguida’, ‘en poca estona’, ‘d’aquí a poc’
<i>antan</i>	‘l’any passat’
<i>ongan</i>	‘enguany’
<i>ièr</i>	‘ahir’
<i>abans ièr, ièr delà</i>	‘abans-d’ahir’
<i>ièr de ser</i>	‘ahir al vespre’
<i>uèi</i>	‘avui’
<i>deman</i>	‘demà’
<i>deman passat o passat deman</i>	‘demà passat’
<i>l’endeman</i>	‘l’endemà’
<i>anuèch (o anuèit)</i>	‘anit’
<i>d’ora</i>	‘aviat’, ‘d’hora’
<i>tard</i>	‘tard’
<i>de còps, de còps que i a</i>	‘a vegades’
<i>de temps en temps</i>	‘de tant en tant’
<i>encara</i>	‘encara’
<i>ja</i>	‘ja’
<i>jamai</i>	‘mai’
<i>sovent</i>	‘sovint’
<i>totjorn, tostemps, sempre</i>	‘sempre’
<i>lèu</i>	‘aviat’
<i>tanlèu</i>	‘de seguida’, ‘ben aviat’
<i>tot d’un còp, subte, còp sec, tot d’una</i>	‘tot d’una’, ‘de cop i volta’, ‘de sobte’
<i>dementre, mentretant, entretant, d’aquel temps</i>	‘mentrestant’
<i>quora</i>	‘quan’, interrogatiu

15.4. De manera i quantitat

<i>aital, atal, coma aquò</i>	‘així’
<i>almens</i>	‘almenys’
<i>aperaquí, mai o mens</i>	‘més o menys’
<i>ben, plan</i>	‘bé, ben’
<i>de longa, de contunh</i>	‘continuament’
<i>de mai en mai</i>	‘cada cop més’
<i>de mens en mens</i>	‘cada cop menys’
<i>e mai</i>	‘fins i tot’
<i>ensems, ensemble, amassa</i>	‘conjuntament’
<i>fin finala</i>	‘finalment’
<i>gaireben, quasi [ka]-</i>	‘gairebé’, ‘quasi’
<i>lèu</i>	‘ràpid’, ‘de pressa’ i també ‘aviat’ ¹²
<i>mal</i>	‘malament’
<i>mièg</i>	‘mig’, concorda amb l’adjectiu tot i ser adverbí: <i>mièja mòrta</i> , ‘mig morta’
<i>mièlhs o melhor</i>	‘millor’
<i>pièg o pièger</i>	‘pitjor’
<i>pauc a pauc</i>	‘poc a poc’
<i>quitament</i>	‘fins i tot’
<i>quitament pas</i>	‘ni tan sols’
<i>rai</i>	‘rai’
<i>sonque</i>	‘només’
<i>sustot, subretot, mai que mai</i>	‘sobretot’
<i>tan(t)</i>	‘tan’ o ‘tant’
<i>tornar-mai</i>	‘altre cop’ ¹³
<i>coma</i>	‘com’ ¹⁴
<i>cossí</i>	‘com’, interrogatiu

¹² La forma *aviat* es pot usar també en occità, però significa únicament ‘de pressa’ i ‘ràpid’, i no pas ‘aviat’.

¹³ Sobre altres adverbis que no apareixen en aquesta llista i que poden ser també quantitius (com *brica, ges, fôrça, gaire, mai o pus, mens, pauc, pro, tròp*, o fins *plan* quan no té aplicacions qualitatives), vid. els indefinits i quantitius.

¹⁴ S’usa per construir frases comparatives d’igualtat, al costat de *tan* (davant de consonant) o *tant* (davant de voal): *es tan bèl coma tu, es tant aimable coma tu*. Per indicar superioritat s’usa *mai o pus...que*, i per indicar inferioritat *mens...que*: *es mai bèl que tu, es mens bèl que tu*.

16. Preposicions

Les principals preposicions occitanes, amb alguna locució prepositiva:¹⁵

<i>a</i>	‘a’
<i>amb</i>	‘amb’, pronunciat sovint [‘ambe]
<i>cap (a), devèrs, vèrs</i>	‘cap a’, ‘devers’, ‘vers’
<i>contra, de, deçà</i>	‘deçà’, ‘més ençà de’
<i>delà</i>	‘dellà’, ‘més enllà de’
<i>dempuèi o despuèi</i>	‘des de’, ‘després de’
<i>demest</i>	‘entremig de’
<i>en</i>	‘en’ ¹⁶
<i>en çò de</i>	‘a casa de’, ‘a cal...’
<i>entre</i>	‘entre’
<i>exceptat, levat, part, manca, tirat</i>	‘excepte’
<i>fins (a), d’aquí (a), entrò (a), dusca (a)</i>	‘fins (a)’
<i>malgrat</i>	‘malgrat’
<i>pendent, durant</i>	‘durant’
<i>per</i>	‘per’ i ‘per a’
<i>pr’amor de, a causa de</i>	‘a causa de’
<i>segon</i>	‘segons’
<i>sens</i>	‘sense’
<i>sota, jos</i>	‘sota’
<i>sus, subre</i>	‘sobre’
<i>tre, dès</i>	‘des de’

17. Conjuncions

Algunes conjuncions i locucions conjuntives importants o freqüents:¹⁷

<i>e</i>	‘i’
<i>ni</i>	‘ni’
<i>o</i>	‘o’
<i>autrament</i>	‘altrament’
<i>pasmens, ça que la, pr’aquò, totun</i>	‘tot i això’, ‘tanmateix’
<i>mas</i>	‘però’, ‘sinó’
<i>puslèu</i>	‘més aviat’
<i>donc, doncas</i>	‘per tant’, ‘doncs’
<i>mentre que, del temps que</i>	‘mentre que’
<i>que</i>	‘que’
<i>se (o sí)</i>	‘si’
<i>quand ([ka]-)</i>	‘quan’
<i>coma</i>	‘com’, ‘com que’
<i>perque, pr’amor que</i>	‘perquè’, causal, amb indicatiu
<i>per que, per fin que, a fin que, pr’amor que, per tal que</i>	‘perquè’, final, amb subjuntiu
<i>ja que, vist que</i>	‘ja que’
<i>e mai, e mai que, e mai se, encara que</i>	‘encara que’

¹⁵ Remarquem que no hi apareixen alguns adverbis que poden ser alhora preposicions (*abans, après, darrèr...*), i que ho són molt més habitualment que els seus sinònims catalans.

¹⁶ Assenyalem que els usos de *a, en* i *dins* no són els mateixos en català i en occità. En català es diu *al carrer* o *en el carrer*, mentre que en occità es diu sobretot *dins la carrièra*, per exemple.

¹⁷ La llista occitana d’elements conjuntius és molt més nombrosa, i caldria sumar a l’inventari que hem vist fins ara, per exemple, una bona colla de locucions conjuntives formades amb –d’una banda– adverbis, locucions adverbials o prepositives i preposicions i –d’una altra– *que* (*abans que, après que, fins que, tanlèu que...*).

Generalitat
de Catalunya